

Društvene promjene i povjerenje u institucije

Desetljeće nakon velike recesije predstavljalo je „križu povjerenja” u europska društva, što je uključivalo pad povjerenja u narod i institucije. Nakon financijske krize vlade u svim državama članicama borile su se kako bi zaustavile nezaposlenost, upravljale javnim dugom i ponovno uspostavile gospodarski rast. To je u mnogim zemljama stvorilo osjećaj nepovjerenja u nacionalne političke institucije i institucije EU-a.

U europskom je kontekstu gubitak povjerenja u institucije izazvao pitanja o mogućem učinku na političku i društvenu stabilnost, kao i o posljedicama za europsku integraciju. Dok su neki građani i politički interesi krivili EU za probleme prouzročene ekonomskom krizom, također je bio očit pad povjerenja u nacionalne vlade.

Na temelju analize podataka iz Europskog istraživanja o kvaliteti života (EQLS) i studija Eurobarometra, ovim se izvješćem želi pridonijeti boljem razumijevanju trendova povjerenja u institucije. Naglasak je na uzorcima promjena od početka ovog stoljeća i mogućim objašnjenjima tih uzoraka na nacionalnoj razini i razini EU-a. U izvješću se također žele utvrditi društvene skupine unutar kojih je došlo do najvećeg pada povjerenja, s posebnim naglaskom na odnosu između povjerenja u nacionalne institucije i u EU-u. Konačno, u njemu se ispituju posljedice na politiku promjena povjerenja.

Kontekst politike

Pad povjerenja u institucije problematičan je zbog više razloga. Povjerenje djelomično odražava institucionalnu uspješnost, a isto tako predstavlja ključni preduvjet za učinkovito upravljanje. Na temelju povjerenja u vladine institucije može se povećati usklađenost s propisima. Na temelju povjerenja u vladina tijela povećava se spremnost na plaćanje poreza te se nadležnim tijelima može omogućiti provedba strukturnih reformi uz kratkoročne troškove, ali dugoročne koristi. U zemljama u kojima je povjerenje u institucije ograničeno građani bi mogli dati prednost političkim kandidatima koji obećavaju neposredne koristi, čime se stvaraju prilike za populističke i

radikalne stranke i političare čija brza rješenja koja obećavaju u stvarnosti možda neće riješiti složene probleme.

Ključni rezultati

Od 2001. ne postoji ujednačeno kretanje pada povjerenja u nacionalne institucije u državama članicama. Podatci iz EQLS-a ukazuju na to da je u mnogim zemljama pad povjerenja u institucije bio privremena pojava tijekom recesije. Za vrijeme tog kriznog razdoblja povjerenje u EU u većini je zemalja općenito ostalo na većoj razini od povjerenja u nacionalne vlade.

Povjerenje u nacionalne institucije općenito se više mijenjalo u južnoj i istočnoj Europi, dok je u zapadnoj i sjevernoj Europi te u baltičkim zemljama bilo stabilnije. Općenito se povjerenje u nacionalne institucije do 2016. u potpunosti oporavilo u većini EU-a; međutim, u brojnim se zemljama, kao što su neke južne države članice, još nije vratilo na razinu na kojoj je bilo prije krize. Niže razine povjerenja i dalje su značajka brojnih istočnoeuropskih zemalja.

Na povjerenje u nacionalne političke institucije najviše je utjecala kriza. Promjene povjerenja u nepolitičke institucije (pravni sustav i policija) i u medije bile su manjeg razmjera.

Povjerenje u institucije EU-a također se smanjilo između 2001. i 2016., ali je u većini zemalja i dalje na većoj razini od povjerenja u nacionalne vlade. Odnos između povjerenja u nacionalne institucije i povjerenja u institucije EU-a općenito je pozitivan: povećanje povjerenja u nacionalne institucije povezano je s povećanjem povjerenja u institucije EU-a. Međutim, u nekim je zemljama tijekom godina krize pad povjerenja u EU bio veći u odnosu na pad povjerenja u nacionalne institucije, što je mogući učinak prebacivanja krivnje.

Nejednaka raspodjela povjerenja unutar zemalja (nejednakost povjerenja) općenito se nije promijenila tijekom vremena. Međutim, tijekom krize osobe na lošim radnim mjestima iskusile su veći pad povjerenja u

nacionalne institucije. Razina povjerenja u većoj se mjeri oporavila među onima koji su imali pozitivno mišljenje o kvaliteti javnih usluga.

Pad povjerenja može biti manje problematičan ako nije dio demokratskog odustajanja i političkog cinizma. U osam država članica političko sudjelovanje zapravo se povećalo među onima s niskom razinom povjerenja u političke institucije. Međutim, među onima koji obično ne vjeruju političkim institucijama političko se sudjelovanje u većini zemalja ili smanjilo ili ostalo na istoj razini.

Također postoji sve veća zabrinutost u pogledu mogućeg rasta nejednakosti u dohotku i polarizacije društva. U ovom se izvješću ispituje kako su se razlike između više i niže srednje klase promijenile tijekom vremena. Između 2007. i 2011. u šest je zemalja došlo do polarizacije između srednjih dohodovnih kvartila u pogledu sveukupnog povjerenja u institucije, pri čemu su se razine više smanjile među onima u nižem srednjem dohodovnom kvartilu, a manje među onima u višem srednjem dohodovnom kvartilu. Između 2011. i 2016. u četiri je zemlje došlo do većeg povećanja povjerenja među onima u višem srednjem dohodovnom kvartilu.

Pokazatelji politike

- Unatoč zabrinutostima u pogledu pada povjerenja u javne institucije, čini se da gubitak povjerenja javnosti nije nepovratan. Međutim, budući da se dinamika povjerenja znatno razlikuje od zemlje do zemlje, potrebno je tražiti mjere koje su primjerene određenom kontekstu.
- Ključno je razumjeti pokretače povjerenja kako bi se osmislile odgovarajuće mjere koje mogu podići razinu povjerenja.
- Poboljšanje makroekonomskih rezultata i povećanje prihoda važni su načini podizanja razine povjerenja; međutim, monetarna poboljšanja nisu jedini čimbenik. Institucionalni integritet, koji se dokazuje percepcijom niske razine korupcije, pridonosi zadržavanju povjerenja, dok je neuspjeh u smanjenju korupcije povezan s padom povjerenja.
- Rješavanje pitanja kvalitete javnih usluga ključan je način podizanja razine povjerenja u institucije. Dotične javne usluge uključuju zdravstvene usluge i usluge pružanja skrbi, odnosno širi skup usluga koje se pružaju javnosti od izravnih funkcija nacionalnih političkih institucija.
- Ublažavanje društvenih napetosti i smanjenje osjećaja socijalne isključenosti mogu pridonijeti sprječavanju pada povjerenja.
- Na temelju praćenja opsega političkog sudjelovanja i odustajanja među skupinama koje imaju ograničeno povjerenje donositelji politika mogu dobiti korisne informacije o stvaranju prilika za dijalog između građana i institucija.
- Na razini pojedinca važan je čimbenik obrazovanje: osobe s višim stupnjem obrazovanja općenito imaju više povjerenja u javne institucije, uključujući institucije EU-a. Stoga zemlje ili skupine s nižom razinom obrazovanja predstavljaju važne prioritete u oblikovanju i usmjeravanju programa za podizanje razine svijesti javnosti, na nacionalnoj razini ili imajući na umu institucije EU-a.
- Povjerenje u javne institucije podrazumijeva brojne pozitivne praktične posljedice. Opseg utaje poreza manji je u zemljama u kojima ljudi imaju više povjerenja u političke institucije. Na temelju povjerenja u institucije predviđa se podržavajući stav prema reformama politika, uključujući politike koje su važne na razini EU-a, kao što su jedinstvena valuta, zajednička vanjska i obrambena politika i proširenje.

Dodatne informacije

Izvešće Društvene promjene i povjerenje u institucije dostupno je na <https://eurofound.link/ef18036>

Voditelj istraživanja: Tadas Leončikas

information@eurofound.europa.eu